

ЛЮДМИЛА ЖИВКОВА И ЯПОНИЯ

Д-р Евгений Кандиларов

Не случайно, времето на най-активни, плодотворни и благодатни отношения между България и Япония в цялата повече от 90 годишна история на българо-японските отношения (и тук не говоря само за културни отношения) са именно годините, в които Людмила Живкова застава начело на културната политика на българската държава. Факторите за това са комплексни и многостранни, субективни и обективни. Тук нямам нито време нито пък целта на доклада ми е да ги анализирам в тяхната всеобхватност. Ще обърна внимание само на един аспект, който е достатъчно съществен, изиграва много важна роля в отношенията между България и Япония и едновременно с това е тясно свързан с цялостната концепция и стратегия на провежданата от Людмила Живкова културна политика. Ключова характеристика на тази политика е залагането на много по-дългосрочна, по-дълбока и всеобхватна дипломатическа стратегия, чиято цел има далеч по-съществено и дълготрайно значение от краткосрочните икономически или политически печалби. Тази стратегия се основава на философията за ключовата роля на културното проникване и влияние, което се постига чрез т. нар. **културна дипломация**. За правилността на тази стратегия могат да се приведат множество примери от положителния опит на други държави, (в т. ч. и самата Япония) който сочи какво огромно значение има културното влияние за налагането в перспектива на икономическо, а често пъти и политическо присъствие в различни краища на света.

Българската културна дипломация през 70-те години се развива в две основни направления. От една страна целта е да се популяризира България и да се изгради един позитивен и неидеологизиран образ, като това се постига чрез най-разнообразни форми – организиране на изложби и концерти, превеждане и издаване на популярна, специализирана и класическа българска или отнасяща се за България литература, разпространение на филми и телевизионни предавания и пр. Стремещът е да бъде ангажирана колкото се може по-широка публика. Второто основно направление, смятам че има многократно по-важно и всеобхватно значение за разширяване на българското културно (а заедно с това икономическо и политическо) влияние по света е политиката на българската държава за стимулиране, подпомагане и насърчаване развитието на българистиката във всички измерения на това понятие – от изучаването на езика до стимулиране на задълбочени научни изследвания в различни области на обществеността (и не само). По този начин културната политика се оказва с много по-дългосрочни и дълготрайни измерения и многократно по-голяма възвращаемост във вид на международна подкрепа за

българската страна изразяваща се не просто в благоразположението на едно или друго правителство или държавна институция, а в реална човешка връзка, пряко свързана и силно ангажирана с България, а оттам и с българската политика, икономически интереси, култура, наука и пр.

Людмила Живкова за първи път посещава Япония по време на прословутото и станало емблематично за българо-японските отношения световно изложение “Експо`70”. Безспорно това събитие изиграва ключова роля за засилване на интереса на България към възможностите за разширяване на икономическите и научно-технически отношения с Япония. През следващите години този интерес се засилва и кристализира в целенасочена и систематична политика, която ще превърне Япония в един от приоритетните за България икономически и най-вече научно-технически партньори отвъд “желязната завеса”. Мотивите за това са бързото научно, технологично и икономическо развитие на страната станало известно по целия свят като “японско икономическо чудо”.

В средата на 70-те години, на 5 юни 1975 г., по време на официалното посещение на Петър Младенов в Япония, за първи път в историята на отношенията между двете страни са разменени писма между министрите на външните работи, които имат силата на междуправителствено споразумение за сътрудничество в областта на науката, изкуството и културата.

Съгласно договореността двете правителства се задължават да си сътрудничат за обмен на специалисти, учени, студенти, аспиранти, спортисти и други лица, ангажирани с културна дейност, за отпускане на стипендии за обучение и изследователска работа в съответните университети и образователни институции, както и за обмен на информационни материали, книги, периодични списания и пр.

Разменените ноти за културно сътрудничество между двете страни засилват културния обмен през втората половина на 70-те години. Това до голяма степен се дължи и на факта, че от 1975 г. начело на българската културна политика застава Людмила Живкова в качеството си на председател на Комитета за изкуство и култура (през 1977 г. преименуван на Комитет за култура). От една страна, значение има стартираната от нея програма за популяризиране зад граница на българската култура, история и традиции, както и запознаването на българската общественост със световните достижения на изкуството. От друга страна, Л. Живкова проявява подчертан интерес и афинитет към Изтока като цяло и към азиатската култура, философия и духовност. Едно от първите официални посещения на Л. Живкова след избирането ѝ за председател на КИК е в Япония. Конкретният повод за това е участието на България в организираното от Япония през 1975 г. световно океанографско изложение в Окинава, останало в историята като “Експо`75”.

Посещението се провежда от 17 до 25 юли 1975 г. Това е първото гостуване на български министър на културата в Япония, което създава медиен интерес и благоприятна възможност за установяване на контакти с японски държавни институции, както и с частни асоциации, научни и културни дейци. Живкова е приета с голямо уважение и интерес поради необичайния за японците факт толкова млада жена да бъде издигната на такъв висок държавен пост. Същата година Людмила Живкова навършва 33 години.

Установяват се контакти с Министерството на просветата на Япония, Японската културна фондация с председател Хидеми Кон, Международната фондация по изкуствата с председател Масако Оя, с много частни организации, издателства, радио и телевизионни компании и отделни личности със значително обществено и политическо влияние. Постигнати са принципни договорености за редица мероприятия, които впоследствие биват успешно осъществени. Още от това свое посещение в Япония Л. Живкова започва подготовката на едно от централните мероприятия на културната политика на България в Страната на изгряващото слънце. Става въпрос за организирането на голяма изложба представяща “Тракийско изкуство”. В това отношение тя среща категоричната подкрепа на председателя на ЯБИК Хироки Имазато и на председателя на Японската културна фондация (впоследствие преименувана на Японска фондация) Хидеми Кон, които се ангажират да съдействат за реализирането на това представяне.

В резултат на посещението на Л. Живкова в Япония през следващата 1976 г. в България пристигат две големи културни делегации. Първата е от 17 до 21 май начело с президента на ЯКФ Хидеми Кон, втората – между 7 и 16 юни, ръководена от проф. Намио Егами – един от най-известните историци и археолози в Япония.¹ В делегацията, водена от проф. Егами, са включени 10 души, от които 6 са професори в областта на старата история и археологията. Двете посещения са координирани и основните въпроси, по които се разговаря между българската и японската страна, са свързани със съвместни мероприятия за изследване и представяне на българското антично историческо и археологическо наследство. Централна тема е представянето на “Тракийските съкровища”

¹ В делегацията, водена от проф. Егами, са включени 10 души, от които 6 са професори в областта на старата история и археологията. Това са: Кикую Атараша – професор в Токийския държавен университет по изкуство и музика, Ичиро Миура – специалист по стара история на Европа, преподавател в частния университет “София”, Йохей Каяма – преподавател в Токайския университет, специалист по древна история на Средна Азия, проф. Такаясу Хигучи от Държавния университет в Киото, специалист по археология и проф. Сейичи Масуда от Държавния университет в Цукуба в специалността археология. Останалите членове на делегацията са Йошикуни Судо – президент на “Нихон Кохацу Ко. ЛТД”, президент на “Ничибу Балист”, както и на Японо-чехословашката фирма “Нихон Чехо машини Ко ЛТД” и председателят на ЯБИК Хироки Имазато. ДА на МВНР, оп. 32, а. е. 3820, л. 9, 71;

пред японската научна и културна общественост.² По време на посещението на Хидеми Кон в Националната художествена галерия е открита втората японска изложба в България на изкуството “Ханга”(вид японска графика), организирана със съдействието на ЯКФ. Изложбата съдържа 100 графики, обхващащи периода от XVII до XX век. Наред с това Людмила Живкова успява да договори с фондацията отпускането на 3 едномесечни стипендии за запознаване на български специалисти с японската култура и изкуство.

Следващите години, между 1977 и 1981 г., стъпка по стъпка с възходяща градация българо-японските контакти и връзки се интензифицират, не само в сферата на културните, но и по отношение на политическите, икономическите, научно-техническите отношения.

През 1977 г. между България и Япония отново са разменени посещения на високо равнище. На 28 март с.г. в България пристига голяма делегация от около 60 души начело със зам.- министъра на външната търговия и индустрията на Япония (МИТИ) Югоро Комацу.³ Основната цел на делегацията е проучване на възможностите за регулиране на търговския дисбаланс чрез увеличаване на българския износ, както и обсъждане на вариантите за промишлено коопериране и съвместната търговско-икономическа дейност в трети страни.

През октомври 1977 г. официално посещение в Страната на изгряващото слънце прави министърът на външната търговия Христо Христов, придружен от зам.-министъра Петър Башикаров. Делегацията осъществява редица срещи с ръководителите на основните български търговски партньори, а предмет на разговорите са отново начините за разширяване и най-вече балансиране на стокообмена. Основната задача на визитата на българския търговски министър е да подготви “почвата” за предстоящото посещение на Живков на правителствено ниво.

Своеобразен политически израз на апогея в българо-японските отношения през 70-те години става официалното посещение на председателя на Държавния съвет на България Тодор Живков през март 1978 г.. Това е първото официално посещение на най-високо равнище в

² Българската страна е запозната с проекта на Хироки Имазато в Япония да бъде открит музей на изкуството и историята на Ориента, към който да се създаде и институт за културни и исторически проучвания. Част от проекта на Имазато е този музей да се превърне в един от главните центрове за развитие на културните и научни връзки между България и Япония. Ето защо делегацията начело с проф. Егами изразява желание представянето на изложбата “Тракийските съкровища” в Япония да съвпадне с откриването на музея на Ориента, планирано за 1978 г. Наред с това е договорено Японската културна фондация да подкрепи разработването на проекти за съвместни археологически разкопки в България и Япония, оказване на технологична помощ от японска страна за изследване и запазване на редица археологически обекти в България и др.

³ В състава на мисията, освен служители от Министерството на международната търговия и индустрията, Министерството на външните работи и Министерството на земеделието и горите, са включени главно експерти – представители на фирми-производители, търговски компании, универсални магазини, Японската експортно-импортна банка и други организации, имащи отношение към търговията с България.

историята на двустранните отношения и дава политически тласък на двустранните отношения, най-вече в областта на икономиката, търговията и научно-техническото сътрудничество.⁴

Културната политика на Л. Живкова се увенчава с истински триумф по време на нейното второ официално посещение в Япония през 1979 г. Централно събитие по време на посещението е откриването на голямата изложба “Тракийско изкуство и култура по българските земи”. Това мероприятие се превръща в най-силната изява на българското културно присъствие в тази страна. Изложбата се провежда от март до август 1979 г. в Токио, Нагоя и Окаяма и привлича над 220 хиляди посетители, между които император Хирохито и съпругата му, престолонаследникът Акихито и принцеса Мичико, други членове на императорското семейство⁵, членове на правителството, много високопоставени ръководители на японските политически, икономически и културни среди. Средствата за масова информация отразяват широко това събитие и дават възможност на голяма част от японската общественост да се запознае с името на България и нейната история и културно наследство⁶ Успоредно с организирането на изложбата е проведен и научен симпозиум с участието на български и японски учени – археолози, историци, изкуствоведи и художници, посветен на българската история, изкуство и култура. По време на посещението си Людмила Живкова е удостоена и с почетното научно звание “доктор хонорис кауза” от ректора на университета “Токай” проф. Шигеоши Мацумае.

Успоредно с културните мероприятия, по време на посещението си в Япония Л. Живкова води активен политически диалог. Провеждат се

⁴ В състава на българската делегация са включени министърът на външните работи Петър Младенов, зам.-председателят на Министерския съвет Андрей Луканов, председателят на ДКНТП Начо Папазов, министърът на външната търговия Христо Христов, началникът на политическия кабинет на Живков – Милко Балеv, и посланикът на България в Япония Румен Сербезов.

⁵ Важна роля играе братът на император Хирохито принц Микаса. / брат на покойния Император Шоv, чичо на Император Акихито /. Принц Микаса е роден на 2 декември 1915 г. като най-малък син на покойния Император Тайшо и Императрица Теймей. Завършил е Военна академия, след което е служил в Генералния щаб на императорската армия и Военновъздушните сили и се е издигнал до чин майор. След войната завършва Токийския университет, специалности археология и блискоизточни проучвания. От 1954 г. е директор на Японското общество за блискоизточни проучвания. Почетен президент е на Японското общество по Ориенталистика. Работи в областта на археологията и Блискоизточните проучвания в редица университети в Япония и чужбина. Участва в многобройни международни научни конференции. Посетил е над тридесет страни. Автор е на трудове в областта на археологията. Археолог по професия, Принц Микаса е почетен ръководител на съвместните българо-японски разкопки при село Дядово, Новозагорско. Удостоен, по време на посещението си в София през 1987 г., със званието Почетен Доктор на Софийския Университет “Св. Климент Охридски”. Лично от Принц Микаса са открити изложбите “Тракийска изложба” 1979 г. и “Варненското халхолитно съкровище” 1982 г. През 1981г. Принц Микаса посещава изложбата “Старинни български ръкописи X – XVIII век” в Японския калиграфски музей. През април 1997 г. посещава изложбата “Светът на българката” в Токио от колекцията на Националния Етнографски музей.

⁶ Договора с японската страна за организирането на тракийската изложба е оценен като “най-изгодния” от всички подписани подобни договори за представянето на тази изложба с други страни. Всички разходи по транспортирането, застраховката, приемане на учени, комисари, организатори, официална делегация за откриване на изложбата, симпозиум и др. се поемат изцяло от японската страна.

редица срещи с министър-председателя Масайоши Охира, външният министър **Сунао Сонода**⁷, председателите на двете камари на парламента Кен Ясуи и Хирокичи Надао, Президента на търговската палата и втора икономически силна фигура в Япония – Шигео Нагано. Л. Живкова е приета много топло и гостоприемно от престолонаследника Акихито, брата на императора принц Микаса и редица личности от академичната общност в Япония като проф. Мацумае, проф. Егами. Проведени са и срещи с представители на големия бизнес – Хироки Имазато, г-н Оя, г-н Вада и др.

През същата 1979 година, успешно е и участието на България в Деветата международна изложба на детски рисунки в Токио през март 1979 г. организирана от Японската образователна лига за ЮНЕСКО. Общо участват 29 страни с 5400 рисунки, от които допуснати в изложбата са 800. Българските произведения са отличителни с 1 златен медал, 2 сребърни, 4 бронзови, 5 отличителни и 4 грамоти.

Друга значителна културна проява между двете страни през същата 1979 г. е забележителното участие на Япония в Международната детска асамблея “Знаме на мира”. Японската страна изпраща най-голямата камбана за архитектурната композиция в София, специално отлята за случая и личен подарък от президента на телевизионната компания Нихон Демпа Нюс – Йосоджи Кобаяши. Освен това са изпратени над 500 детски рисунки, а лично участват 36 деца, между които детския хор от “Мориока”, млади художници и поети. Допълнително е организирана фотоизложба за пораженията от атомните бомбардировки в Хирошима и Нагасаки. Япония участва и в научния симпозиум “Детето, творчеството и еволюцията”. До МДА са изпратени лични послания от японския министър на външните работи, министъра на просветата и министъра на социалните грижи..

През същата година се осъществяват редица концерти от японска страна в България и от българска в Япония. От българска страна особена популярност имат изпълненията на оркестъра на прочутата цигуларка Дина Шнайдерман.

През същата 1979 г. се случва друго паметно за българо-японските отношения събитие. Това е завършването и официалното откриване на Хотел Ню Отани в София, който е съвместен българо-японски проект и става известен на повечето българи като “Японският” Хотелът е официално открит на 23 май 1979 г. и се съчетава с петата сесия на съвместния Българо-японски комитет за икономическо и научно-техническо сътрудничество. Японската страна придава на събитието изключително голямо значение, като първи конкретен пример за успешно производствено-техническо сътрудничество между НРБ и Япония, реализирано с активната помощ на двата комитета. Японската делегация е

⁷ Съпругата на Сонода е председател на японско дружество на почитателите на българското кисело мляко.

ръководена от Хироки Имазато и се състои от 65 души, включваща представители на най-големите японски търговски и производствени фирми, банки, институти и други организации.

В края на годината, от 17 до 20 октомври 1979 г., в отговор на държавното посещение на Живков, като представител на император Хирохито в България гостува японският престолонаследник принц Акихито заедно със съпругата си принцеса Мичико. (В момента - император и императрица на Япония. Император Акихито е 125-ият император на Япония. Възкачва се на трона след смъртта на император Хирохито (назован посмъртно император Шова) на 7 януари 1989 г.) Визитата има по-скоро символичен, отколкото политически характер. Независимо от протоколния характер на посещението, то създава усещане и в двете страни за топло, приятелско и най-вече уважително отношение между България и Япония.⁸

Централно мероприятие през 1980 г. в Япония е организирането на изложбата “1000 години българска икона” за срок от 2 месеца. Тя е посветена на 1300 годишнината от основаването на българската държава и включва редица допълнителни културни изяви. Тази експозиция утвърждава историческия факт, че България е първата от славянските православни държави, където иконата получава масово разпространение.

В началото на 80-те години се създава благоприятна възможност за българските управляващи да активизират международната културна дейност на страната. Предпоставка за това са множеството юбилейни поводи, които по традиция представляват съществена част от културната и пропагандна политика на България в чужбина. 1981-а г. се превръща в годината на юбилейните чествания. Има много поводи за това, но водещо събитие става дългоочаквания, продължително и старателно подготвян национален юбилей – честването на 1300 години от създаването на първата българска държава.⁹ Това напълно отговаря и на променената стратегия във външнополитическата културна дейност на България, в която от средата на 70-те години идеологията отстъпва пред националното утвърждаване.¹⁰ Отбелязването на 1300-годишнината от създаването на българската държава е една от най-мощните културни програми,

⁸ Напълно естествено за японската народопсихология, принц Акихито и принцеса Мичико остават поласкани най-вече от личното внимание на Тодор Живков и Людмила Живкова. ДА на МВнР, оп.36, а. е. 3473, л. 8.

⁹ В мемоарната си книга за Людмила Живкова, по повод честването на 1300 годишнината от основаването на българската държава, Богомил Райнов заявява следното: “...не се касаеше за казионно тържество, обречено с кухата си помпозност да мине и замине, без да остави следа. Касаеше се за цяла поредица от културни събития, призвани да ни изтръгнат от делничната инерция, за да си припомним кои сме били някога, да осъзнаем какви сме днес и да помислим какви трябва да бъде от тук нататък...” Райнов, Б. Людмила – мечти и дела. С., 2003, с. 129.

¹⁰ Калинова, Е. Българската културна пропаганда в Западна Европа след Втората световна война. – доклад на IV международен семинар Университетски четения и изследвания по българска история. Смолян, 11-13 май 2006.

инициирана и ръководена най-вече от председателя на Комитета за култура Людмила Живкова.¹¹

През цялата 1981 г. културният живот на страната е наситен със значими прояви.¹² Това юбилейно събитие се превръща и в своеобразен триумф на българската културна дипломация по целия свят.¹³ В чужбина са създадени 57 юбилейни комитети за отбелязването му. В Париж, Питсбърг, Будапеща, Копенхаген, Вашингтон, Делхи, Мексико, Торонто, Есен, Токио, Атина, Белград, Хамбург, Виена, Москва, Хавана се провеждат дни и седмици на България, откриват се изложби, гастролират български ансамбли и изпълнители. В страната през 1981 г. има истинско “нашествие” на високопоставени чуждестранни политици – федералния канцлер на Австрия, зам.-федералния канцлер и министър на външните работи на ФРГ, емира на Кувейт, премиерите на Румъния, Унгария, Индия, Либия и Зимбабве, президентите на Сирия, Кипър, Алжир и Ангола, министрите на външните работи на Гърция и Австрия. Високият международен престиж на България в много голяма степен е извоюван от активната дейност на Л. Живкова в предходните години за представяне на българската култура зад граница.¹⁴

Юбилейната дейност в Япония се осъществява в съответствие със специално приета **“Програма относно дейността и задачите на единната мисия на НРБ в Япония за 1300-годишнината от основаването на българската държава /1980-1985 г./”**.¹⁵ Самото наименование на програмата показва, че честването на българския юбилей не се свежда до едно единствено мероприятие, а трасира културната дейност на България в Япония за един значително по-дълъг период от време. Наред с това документалните свидетелства посочват, че дългосрочната цел на юбилейните чествания е постигането на по-трайно и стабилно българско присъствие в Япония, а заедно с това създаване на благоприятна атмосфера и улесняване реализирането на приетата от Политбюро през 1979 г. **“Програма за развитие на отношенията с Япония до 1990 г”**.¹⁶

¹¹ През 70-те години честването на подобни национални юбилеи се превръща в световна тенденция. Иран отбелязва 2500-годишнина от основаването на Персийската държава, Полша – 1000-годишнината си, САЩ – 200 годишнината и пр. Това обяснява естествения стремеж на българските управляващи и най-вече на Людмила Живкова и нейния екип България също да покаже на света своята древна история и с това да се нареди достойно сред останалите държави. *Александров, Е.* Култура и лична власт. Аз работих с Людмила Живкова. С., 1991, с.97.

¹² *Калинова, Е.* Културните измерения на кризата в България през първата половина на 80-те години – В: Сборник в чест на доц. д-р Минчо Минчев. Изследвания по случай 60 години от рождението му. В. Т., 2006, с. 189.

¹³ *Калинова, Е.* Българската културна пропаганда в Западна Европа след Втората световна война. – доклад на IV международен семинар Университетски четения и изследвания по българска история. Смолян, 11-13 май 2006.

¹⁴ Тя обаче не доживява официалното честване на юбилея – умира внезапно на 21 юли 1981 г. *Калинова, Е.* Културните измерения на кризата в България през първата половина на 80-те години – В: Сборник в чест на доц. д-р Минчо Минчев. Изследвания по случай 60 години от рождението му. В. Т., 2006, с. 189.

¹⁵ ДА на МВНР, оп. 38, а. е. 3380, л. 4.

¹⁶ Пак там, оп. 39, а. е. 3272, л. 2.

Подготвителната работа на мисията по програмата се съсредоточава най-вече до използването на всички възможни средства за максимално популяризиране на юбилея и неговото значение както за България, така и за световното културно-историческо наследство.¹⁷ Особено важно за успеха на тази задача е привличане вниманието на японските средства за масова информация. Задачата на българските дипломати не е никак лека, поради избухналата в началото на 80-те години нова пропагандна война между двата военнополитически блока. Въпреки това българската държава отправя покани към почти всички големи вестници, списания, телевизионни компании и издателства да посетят страната ни, за да се запознаят и отразят подготовката и същността на годишнината. Заедно с това всяка инициатива, която българската страна организира в Япония, е под мотото “България – 1300”.¹⁸

Съгласно приетата от посолството в Токио програма за културната дейност през юбилейната година главните инициативи за отбелязване на годишнината са насрочени за периода април-май, като същевременно се предвиждат редица съпровождащи мероприятия през цялата година.¹⁹ На 17 април 1981 г. в Токио официално е учреден Японски национален юбилеен комитет. Активно участие по сформиранието му взема председателят на Асоциацията за приятелство с България към Горната камара на японския парламент Мицунори Уеки, който впоследствие става негов секретар и заместник-председател.²⁰ За почетен председател на юбилейния комитет е предложен принц Микаса, а действителното председателско място се заема от бившия шеф на Горната камара на парламента Кен Ясуи. Всички участници в инициативата са дългогодишни приятели на България, доказали това многократно в предходните години. Сред тях се открояват имената на Хироки Имазато, проф. Шигеоши Мацумае, Йошинори Маеда, Шигео Нагано, проф. Намио Егами, арх. Кензо Танге, Акира Куросава и др.²¹ От българска страна участие в

¹⁷ Наред с всичко останало Л. Живкова издейства от ЮНЕСКО международното честване на този юбилей. *Марчева, И.* “Просветеният абсолютизъм” Людмила Живкова. – В: Български държавници. 1944-1989. С., 2005, с.180.

¹⁸ ДА на МВНР, оп. 38, а. е. 3380, л. 7-25.

¹⁹ Пак там, а. е. 3379, л. 2.

²⁰ Във връзка с учредяването на комитета Мицунори Уеки посещава България през септември 1980 г. и съгласува своята работа със заместник-председателя на КК Емил Александров. ДА на МВНР, оп. 38, а. е. 3381, л. 9.

²¹ В комитета участват още: генералният секретар на ЛДП, а от декември 1981 г. и министър на външните работи *Йошио Сакураучи*, двама бивши министър-председатели – *Такео Фукуда* и *Нобусуке Киши*, бившият председател на Горната камара на парламента *Кензо Коно*, председателят на Асоциацията за приятелство с НРБ към Долната камара на парламента *Дайсуке Акита*, депутатът от Долната камара *Кенджи Мориама*, президентът на КЕЙДАНРЕН *Йошихиро Инаяма*, президентът на японските авиолинии “Джал” *Шизуо Асада*, президентът на “Ниппон Файър” *Ясутаро Укон*, президентът на “Коматцу” *Рьоичи Каваи*, председателката на Асоциацията на приятелките на българското кисело мляко г-жа *Тенкоко Сонада*, архитектът на хотел “Ню Отани” в София *Кишо Курокава*, художникът *Таро Окамото* и изпълнителният директор на смесеното българо-японско дружество “Ничибу Балист” *Йошикуни Судо*. ДА на МВНР, оп. 38, а. е. 3381, л. 37-38.

учредителното заседание на комитета взема зам.-председателят на КК и генерален директор на Българската телевизия Иван Славков.²² Събитието е съпроводено с тържествен концерт на камерния оркестър “Софийски солисти”. В чест на годишнината Японският национален юбилеен комитет подарява на България 1300 декоративни вишневи дръвчета. Основните инициативи на Комитета, посветени на юбилея са организирани тържествени заседания на асоциациите за приятелство с България към Горната и Долната камара на японския парламент, проведени съответно на 14 май, 27 юли²³ и 19 ноември 1981 г.²⁴ По време на пребиваването си в Япония Иван Славков участва в друго юбилейно събитие с дълбоко символичен характер. Това е откриването на градина с български рози под мотото “България – 1300”, в комплекса на телевизия NTV.²⁵

През годината между двете страни са разменени множество посещения, някои от които на високо правителствено и партийно ниво. Водят се преговори с президентите на големи японски концерни и производствени и търговски фирми. Организира се голяма българска търговска изложба под мотото “България-1300” в комплекса “Съншайн”.²⁶ През септември 1981 г. на официално посещение в Япония е делегация начело със зам.-председателя на Министерския съвет Георги Йорданов.²⁷

Централно място в юбилейните мероприятия в Япония заемат Дните на българската писменост и култура, проведени през месеците април, май и юни. Те започват с изложбата “Старобългарски ръкописи”, представена от 25 април до 25 май в Японския музей по калиграфия в Токио. Музеят е единственото средище на калиграфското изкуство в Япония. Изложбата е открита от председателя на ЯНЮК и президент на музея Кен Ясуи. От българска страна на събитието присъства научна делегация в състав: акад. Д. Ангелов, проф. К. Куев и ст. н. с. А. Джурова.²⁸

Изложбата “**Старобългарски ръкописи**” е широко отразена в средствата за масова информация и е посрещната с изключителен интерес сред японската общественост. За първи път в Япония е представена славянската писменост и българската книжовна култура от периода X-XVIII век. Експозицията е посетена от повече от 72,000 души. Израз на високото признание от японска страна към 13-вековната история и култура на България са посещенията на изложбата на най-високо държавно

²² По време на посещението в Япония между 14 и 18 април 1981 г. И. Славков подписва споразумения за сътрудничество между Българската телевизия и NHK и частната телевизионна компания “Асахи”. ДА на МВНР, оп. 38, а. е. 3379, л. 2.

²³ По време на официалното заседание на Асоциацията за приятелство с НРБ към Долната камара на парламента на 27 юли, посветено на годишнината на българската държава, с едноминутно мълчание депутатите почитат паметта на Людмила Живкова, като същевременно е признат нейният принос в развитието на българо-японските културни отношения.

²⁴ ДА на МВНР, оп. 39, а. е. 3272, л. 4.

²⁵ Пак там, а. е. 3272, л. 9.

²⁶ Пак там, оп. 38, а. е. 3379, л. 3.

²⁷ Пак там, оп. 39, а. е. 3272, л. 5.

²⁸ Пак там, л. 6.

равнище – от японския престолонаследник Акихито и съпругата му, от по-малкия син на императора принц Хитаки и съпругата му, от брата на императора принц Микаса и генералния секретар на ЛДП, а впоследствие и външен министър на Япония Йошио Сакураучи.²⁹ Във връзка с изложбата в Музея по калиграфия и в университетите “Токай” и “Сока” са проведени три симпозиума на тема “Българската писменост и култура”. Пред широка аудитория от калиграфи, историци, филолози, слависти и студенти, българските учени акад. Д. Ангелов, проф. Куев и ст. н. с. А. Джурова изнасят лекции, придружени с представяне на диапозитиви.³⁰ Като първи научни прояви в областта на писмената българска култура в Япония, симпозиумите бележат качествено нова стъпка в развитието на българо-японския научен и културен обмен.

Поради големия интерес към изложбата, същата е продължена с две седмици, след което е представена и в префектурната библиотека на гр. Ашикага, център на класическата японска наука. Там изложбата също се радва на изключителен успех, посетена е от над 10,000 души и отново намира широк отзвук в средствата за масова информация.

Успоредно с представянето на изложбата в Ашикага, в Токийския университет е проведен и първият лекторат на български учен в Япония. Това е цикълът от пет лекции, изнесен от А. Джурова на тема “Оформление на старобългарските ръкописи – орнамент и миниатюра”. Лекциите са изнесени пред професори, аспиранти и студенти от катедрата по славистика при Токийския университет и по думите на японския славист проф. Джуничи Сато “са от изключително голямо значение за понататъшното развитие на българистиката в Япония”.³¹

Дните на българската писменост и култура в Япония намират продължение в друга голяма изява, посветена на 1300-годишнината на българската държава, която се провежда в България. Това е изложбата “Японска калиграфия и живопис с туш”, показана в Народната библиотека “Кирил и Методий” в София от 31 август до 13 септември 1981 г. В България е посрещната делегация на Японския музей по калиграфия, водена от президента на Японската академия на изкуствата проф. Джиро Аримицу и от директора на Японския музей по калиграфия проф. Теншо Кояма.³² Изложбата на японска калиграфия е съпроводена и с прожекция на филм за историята на калиграфията в Япония, както и с лекторат за японската литература и писменост и демонстрация на калиграфско

²⁹ В японската протоколна практика обикновено една изложба се посещава от не-повече от един член на императорското семейство. В конкретния случай очевидно е направено изключение, което прави силно впечатление сред политическия елит на страната, а също и сред дипломатическия корпус в Япония. ДА на МВнР, оп. 39, а. е. 3272, л. 6.

³⁰ Пак там; оп. 38, а. е. 3379, л. 11.

³¹ Пак там, оп. 39, а. е. 3272, л. 7;

³² Първоначално се предвижда делегацията да бъде ръководена от бившия министър-председател Нобосуке Киши, който е почетен президент на музея, но поради заболяване и операция, в последния момент посещението му се отлага.

изкуство от японски учени-калиграфи, членове на делегацията.³³ В чест на годишнината на българската държава Японският музей по калиграфия дарява на фонд “1300 години България” 30 калиграфски творби и парична сума от 2 милиона йени, също и музикална творба-оратория, посветена на юбилея.³⁴ Комплексът от мероприятия в Япония и България, осъществен с Японския музей по калиграфия, реализира сполучлива среща на две далечни писмени култури – славянската и йероглифната, и това оказва съществено влияние върху представата на двете страни една за друга, както и върху по-нататъшното развитие на българистиката в Япония и японистиката в България.

Отново по повод годишнината Японската търговска организация “ДЖЕТРО”, предоставя безплатно на България изложбена площ от 300 кв. м. в Токио за 3 месеца, за провеждане на представителна външнотърговска изложба-базар. Официалното откриване се състои на 8 април 1981 г. в изложбения комплекс “Съншайн`80”.

Освен големите юбилейни мероприятия през 1981 г. из цяла Япония се провеждат множество по-малки, но съвсем не по-маловажни културни събития, посветени на 1300-годишнината на българската държава.

Почти всички японски научни, политически и стопански институции отбелязват българския юбилей. Освен споменатите чествания в парламента, подобни тържествени заседания са организирани и от Японската федерация на икономическите организации КЕЙДАНРЕН и от Японската академия на науките. Прави впечатление, че много от тези мероприятия, посветени на България, са организирани от японските институции и организации по тяхна собствена инициатива, което свидетелства за едно специално отношение, уважение и почит, които са засвидетелствани на българската държава.

По време на тържествата и изложбите в Япония гастролират два български музикални състава, които се ползват с изключителна популярност сред японската публика. Това са камерният оркестър “Софийски солисти”³⁵ и Софийският детски радиохор с ръководител Христо Недялков.³⁶

През юбилейната за България година, освен представянето на калиграфската изложба, се осъществяват и няколко други важни културни посещения от японска страна. По случай тържествата за 24 май в страната пристига делегация на японската будистка организация “Сока Гаккай”, водена от нейния почетен президент и виден японски общественик и

³³ ДА на МВНР, оп. 39, а. е. 3272, л. 8;

³⁴ Пак там.

³⁵ Турнето на камерния оркестър “Софийски солисти” се провежда между 18 април и 28 май. Изнесени са 40 концерта в 20 японски града. Съставът гостува по покана на импресарската фирма “Ито Мюзик”. ДА на МВНР, оп. 38, а. е. 3379, л. 7.

³⁶ По време на турнето, на 23 юли в Хиросима, Детският радиохор съвместно с детския хор от Хиросима изнася концерт, посветен на паметта на Людмила Живкова.

писател Дайсаку Икеда³⁷, който е удостоен с почетното звание “доктор хонорис кауза” на Софийския университет “Климент Охридски”, изнасяйки реч, посветена на “културното взаимопроникване между Запада и Изтока”.³⁸

Също през май 1981 г. като гост на Комитета за култура в България пристига президентът на Международния център по икебана г-жа Норико Оно.

Значителна част от отбелязването на българската годишнина в Япония заема и издателската дейност на ръководеното от Цунео Икеда и създало традиция в популяризирането на българска литература издателство “Кобунша”. Издателството отбелязва 1300-годишнината на страната чрез издаването на “История на България” от японския славист Тецуя Мориясу, романа на Д. Талев “Железният светилник” в превод на Рокуя Мацунага и книгата на професора-историк от Токайския университет Каяма “Историческо пътешествие из България”. Освен “Кобунша” издателство “Шинджидайша” също отбелязва юбилея със специално издание на албум за 1300-годишнината на българската държава. През следващите години издателство “Кобунша” продължава да издава българска художествена и научна литература. Публикуват се произведения като: “Казанлъшката гробница” на Людмила Живкова, “Богомилството в България” на Д. Ангелов, “Време разделно” на А. Дончев и др.

Важно значение за културните отношения между двете страни е развитието на българистиката в Япония, както и на японистиката в България. Популярността, която българската държава придобива в края на 70-те и началото на 80-те години, засилва японския интерес към изследване на българската история, култура и език. За това свидетелстват и проведените през юбилейната за България година мероприятия, свързани с българистичните изследвания. През май 1981 г. в София се провежда Първият международен конгрес по българистика, в който вземат участие редица японски българисти като: проф. Йохей Каяма, проф. Джуничи Сато, проф. Масаоки Дои, проф. Кейтару Шоджу, проф. Масао Мори, проф. Еичи Чино, проф. Тецуя Мориясу и др.³⁹ Няколко месеца по-късно, между 15 и 29 септември 1981 г., Асоциацията за проучване на културните отношения между Япония и страните от Източна и Централна Европа⁴⁰

³⁷ Дайсаку Икеда е същевременно и президент на Университета “Сока” едно от основните средища на българистиката в Япония.

³⁸ През 1999 г. Дайсаку Икеда публикува книга-диалог с проф. Аксиния Джурова, посветена на българската и японската култура, религия и език. Книгата е част от поредицата диалози, която Икеда започва да издава още през 70-те години, включвайки световноизвестни общественици, политици и интелектуалци като: Арнолд Тойнби, Андре Марло, Рене Юиг, Брайън Уилсън, Хенри Кисинджър, Михаил Горбачов и др. Книгата е преведена и издадена на български език *Икеда, Д., А. Джурова. Духът на лъва. С., 2000.*

³⁹ Пак там, оп. 38, а. е. 3381, л. 13.

⁴⁰ Асоциацията за проучване на културните отношения между Япония и страните от ЦИЕ е основана през 1975 г. През 1979 и 1980 г. последователно Асоциацията получава финансова подкрепа от компанията “Тойота” и през септември 1981 г. организира Първия международен симпозиум по въпросите на

организира Международен симпозиум по въпросите на културния обмен. Част от симпозиума е посветена на българо-японските културни отношения от края на XIX и през XX век.

Акцентите в българската културна политика през втората половина на 70-те и в началото на 80-те години, основаващи се на древното минало на българската държава, нейната богата история, култура и традиции, имат много силен ефект в Япония. Причините отново се коренят в спецификите на японската народопсихология, светоглед и отношение към другите народи. Притежаваща дълга история и грижливо съхранявани традиции, Япония се отнася с огромно уважение към държави с голямо историческо и културно наследство. Нещо повече, според някои данни силно влияние върху отношението на японците към България има и теорията, че древните българи са били в пряк досег с някои японски племена, в региона на Средна Азия, преди заселването им на японските острови.⁴¹ Това обяснява и големия научен интерес в Япония главно към българската археология, средновековна история, език и фолклор.

На практика 1981 г. се превръща в последната година (и до днес) на толкова силно и широко българско културно присъствие в Япония. През следващите няколко години държавно-политическото ръководство в България се опитва да следва същата линия и донякъде успява, но не със същия размах и мащабност.

културните отношения между Япония и страните от ЦИЕ. За провеждането на симпозиума асоциацията получава финансова подкрепа и от: Японската фондация, Обществото за развитие на науката и техниката, Научно-изследователския институт по международни отношения към университета "Цуодаджуку". В симпозиума участват представители от Полша, Чехословакия, Румъния, Унгария, Югославия, България и Австрия. През 1982 г. е издаден сборник със статии от симпозиума със заглавие "Фундаментални проучвания на културните отношения между Япония и страните от Източна и Централна Европа. ДА на МВнР, оп. 39, а. е. 3316, л. 12.

⁴¹ Разговор на автора с Тодор Дичев от 24 февруари 2006 г.